

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Ефективна економіка № 7, 2012

УДК 338

І. Ю. Гусєва,
аспірант кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

РОЗРОБКА АДАПТИВНОЇ МОДЕЛІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

DEVELOPMENT OF ADAPTIVE MODEL OF EFFECTIVE MANAGEMENT MARKET INTELLECTUAL CAPITAL

Анотація: Стаття присвячена вирішенню проблеми підвищення ефективності управління ринковим інтелектуальним капіталом. Обґрунтовано необхідність формування адаптивної моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств, як запоруки створення потенційних конкурентних переваг, збільшення ринкової вартості та зміцнення ринкових позицій.

Summary: Article is devoted to solving the problem of increasing efficiency of market intellectual capital. The need for forming an adaptive model of effective management of market intellectual capital companies, as a prerequisite for a potential competitive advantage, increase market value and strengthen market positions.

Ключові слова: ринковий інтелектуальний капітал, адаптивна модель ефективного управління, маркетингові дослідження, конкурентні переваги, стратегія розвитку, ринкова вартість підприємства.

Keywords: market intellectual capital, adaptive model of good governance, market research, competitive advantage, strategy development, market value of the enterprise.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток ринкового середовища ускладнює пошук джерел формування конкурентних переваг, а також напрямів та інструментів підвищення ефективності функціонування підприємств різних організаційно-правових форм. Серед них на сучасному етапі актуальним є управління інтелектуальним капіталом підприємства, а саме його ринковою складовою. Ринковий інтелектуальний капітал, як економічна категорія, характеризує здатність сукупності складових інтелектуального капіталу в умовах ринку створювати і акумулювати конкурентні переваги та збільшувати ринкову вартість підприємства. Основною ознакою ринкового інтелектуального капіталу є те, що це частина інтелектуального капіталу підприємства, яка формується у зовнішньому середовищі в ринкових умовах. Саме тому необхідним є дослідження зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку та шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств на засадах управління ринковим інтелектуальним капіталом. Метою статті є розробка адаптивної моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств та визначення доцільності її використання. А також висвітлення основних проблемних аспектів процесу управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств, актуальних питань і пріоритетів щодо подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження процесів управління інтелектуальним капіталом висвітлено у працях Т. Стюарта, Е. Брукінга, Л. Едвінсона, Т. Сакайя, А. Чухно [1,7,8]. Розробка методичних і практичних засад щодо підвищення ефективності використання складових інтелектуального капіталу висвітлені в роботах Д. Крепса, Р. Вілсона, П. Мілгрона, Д. Робертса, Р. Харлоу, Д. Марстона, Л. В. Малюги, П. М. Цибульова, О. В. Безухи. Визначення сутності окремих складових ринкового інтелектуального капіталу зазначено в дослідженнях Р. Швайса, І. Р. Рейлі, О. Бутнік-Сіверського, І.М. Репіної, А.Н. Козирєва, О.Мельник, А. Кендохова та інш. [2-6]. Актуальним залишається питання розробки моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом в сучасних ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті проведених досліджень процесів формування і управління ринковим інтелектуальним капіталом визначено та обґрунтовано наступні його складові: ділова репутация, торговельна марка (бренд), клієнтський капітал, компетенції та інформаційне забезпечення. Необхідним є побудова механізму ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом (РІК) підприємств. Таким чином, вважаємо за доцільне розділити процес управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств, спрямований на підвищення ефективності використання та взаємозв'язку складових, на систему управління та модель. Враховуючи те, що система - це множина взаємозалежних елементів, відокремлена від середовища і яка функціонує з ним, що дозволяє відтворити ціле, то унікальною характеристикою будь-якої системи є встановлення взаємозв'язків між складовими. Кожна система характеризується як диференціацією, так і інтеграцією. Зокрема, за В.М. Сагатовським [5], система — це скінченна множина функціональних елементів й відношень між ними, які виокремлено з середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу.

Зокрема, модель управління представляє собою принципи дії системи, що відтворює, імітує, відображує сутність внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки та характеристики об'єкта дослідження. Модель - це опис об'єкта (предмета, явища або процесу) на якій-небудь формалізованій мові, складений з метою вивчення його властивостей.

З позиції управління ринковим інтелектуальним капіталом до системи належить розроблений портфель складових, їх структура, взаємозв'язки та взаємозалежність. Відсутність будь-яких елементів портфелю РІК призведе до зниження ефективності всієї системи та, як наслідок, зменшення ймовірності отримання очікуваних результатів діяльності. До моделі управління РІК належать принципи дії наведеної системи. Таким чином, це певна логічна і обґрунтована послідовність дій, спрямована на підвищення ефективності функціонування системи управління РІК як в середині підприємства, так і в ринкових умовах. Зауважимо, що кожен етап моделі супроводжується створенням певних логістичних процесів і інформаційної бази, що є основою реалізації наступних етапів. Модель управління РІК спрямована на реалізацію певної мети та чітко визначених стратегічних намірів в межах визначеного періоду. Ефективність моделі визначається методом співвідношення очікуваних та отриманих результатів. Процес удосконалення моделі ефективного управління РІК має бути циклічним і безперервним, що є запорукою стратегічного та інноваційного розвитку, економічної безпеки тощо.

Необхідним є розробка та поетапне формування адаптивної моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом, що надасть можливість врахування всіх факторів діяльності суб'єктів господарювання (рис. 1).

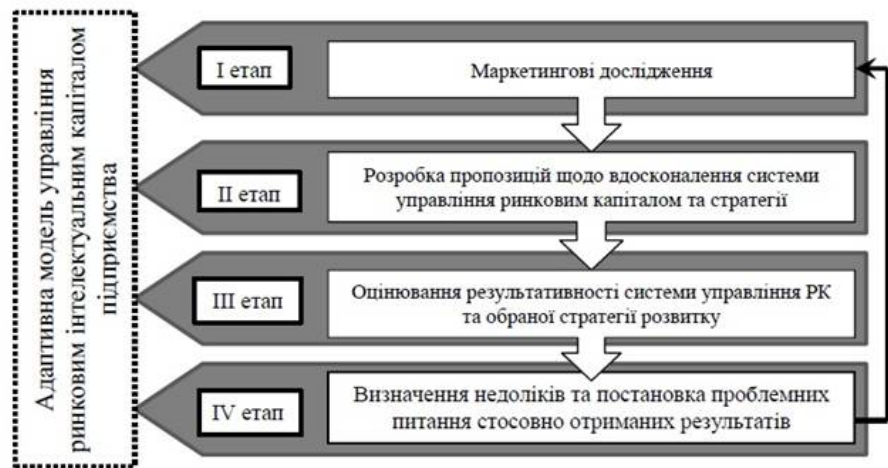

Рис. 1. Етапи формування адаптивної моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом

Таким чином, модель ефективного управління РІК складається з чотирьох етапів, що безпосередньо пов'язані між собою. Результативність проведення певного етапу є основою для реалізації наступного. Доцільним є детальне визначення ефективності, вагомості та функціональних завдань кожного етапу. Слід зауважити, що розроблена модель є адаптивною, тобто загальною для підприємств. На основі адаптивної моделі управління РІК підприємства розробляють заходи щодо вдосконалення стратегії розвитку залежно від специфіки діяльності, галузевих особливостей, ринкових позицій, фактичного стану та ефективності господарювання. Модель є актуальною, інноваційною і розглядається як альтернативний варіант перспективи стратегічного розвитку сучасних підприємств. Розглянемо перший етап моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств (маркетингові дослідження), зображений на рис. 2. Слід зазначити, що основними принципами маркетингових досліджень є системність, комплексність, регулярність, об'єктивність, економічність, точність, оперативність. Ці принципи є визначальними в процесі управління РІК.

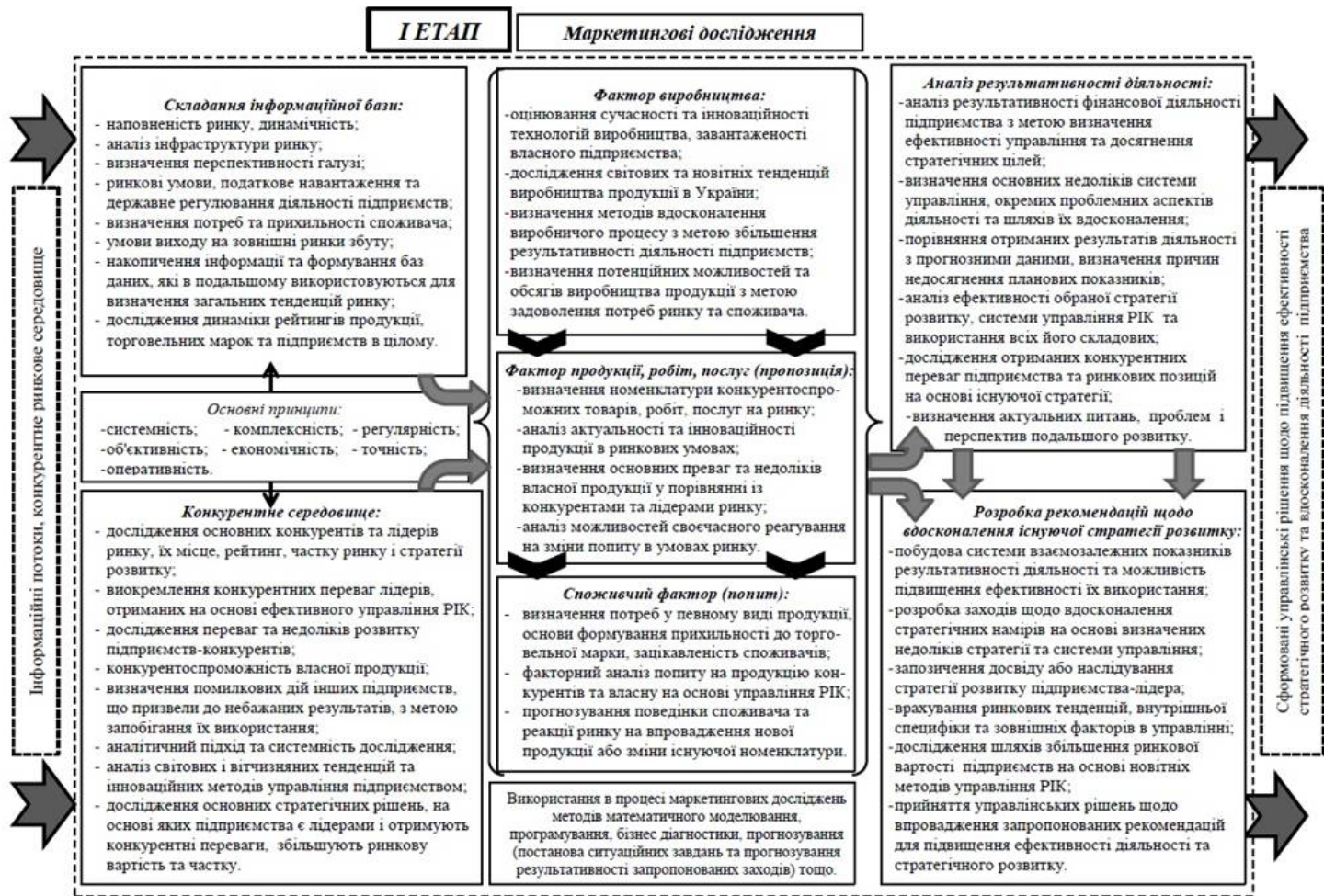

Рис. 2. Перший етап моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств

Оцінювання ефективності управління РІК проводиться не одноразово, а є безперервним, циклічним процесом для вдосконалення систем менеджменту, стратегічного розвитку і підвищення результативності діяльності підприємства в цілому. Маркетингові дослідження, як частину моделі ефективного управління РІК, умовно можна розділити на зовнішні (складання інформаційної бази, аналіз конкурентного середовища) та внутрішні (аналіз факторів виробництва, пропозицій, попиту, результативності діяльності, розробка рекомендацій):

1. Створення інформаційної бази дозволяє підприємствам визначити основні умови господарювання, перспективність галузі, тенденції ринку, можливість освоєння нових ринків збуту. Невід'ємною частиною є дослідження пріоритетів споживачів, рейтингів продукції, прихильності до торговельних марок, популярності брендів, результатів діяльності галузі в цілому.
2. Актуальним є дослідження конкурентного середовища, що полягає у визначенні підприємств-лідерів і їх конкурентних переваг, отриманих на основі ефективного управління РІК, сегментації ринку, складання рейтингів. Аналіз діяльності підприємств досліджуваної галузі, зовнішніх і внутрішніх факторів, стратегічних рішень і намірів, на яких базуються конкурентні переваги, дозволяє визначити шляхи вдосконалення систем управління, збільшення прибутковості, ринкової вартості, підвищення ефективності використання складових РІК.
3. Сутність дослідження фактору виробництва полягає в оцінюванні інноваційності технологій, завантаженості основних фондів, визначення потенційних можливостей, новітніх тенденцій з метою вдосконалення технологічних процесів, відповідності сучасним світовим стандартам і вимогам виробництва. Перевагою є створення конкурентних переваг, можливостей розробки оптимального плану виробництва з метою задоволення потреб ринку і споживачів.
4. Фактор пропозиції складається з визначення номенклатури конкурентоспроможних товарів, робіт, послуг, їх актуальності, переваг і недоліків власної продукції у порівнянні з лідерами ринку. Діяльність спрямована на визначення і задоволення потреб споживачів. Перевагою дослідження цього питання є можливість своєчасного реагування на зміни попиту та пропозиції в ринкових умовах.

5. Фактор попиту дозволяє визначити потреби і зацікавленість споживачів у певному виді продукції, основи формування прихильності до торговельних марок. Необхідним є проведення факторного аналізу попиту на продукцію конкурентів та власну, побудова причинно-наслідкових зв'язків з ефективністю управління ринковим інтелектуальним капіталом. Невід'ємною частиною є прогнозування поведінки споживачів та реакції ринку на впровадження нової продукції або зміни існуючої номенклатури.

6. Аналіз результативності фінансової діяльності дозволяє визначити ефективність управління підприємством та ступінь досягнення стратегічних цілей на основі управління РІК. Визначаються основні недоліки управління, проблемні аспекти, співвідношення фактичних результатів діяльності з плановими, оцінювання ефективності обраної стратегії розвитку і системи управління РІК. Необхідним є оцінювання отриманих переваг і перспектив подальшого розвитку.

7. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення стратегії розвитку базується на комплексному оцінюванні попередніх досліджень. Складається з побудови системи взаємозалежних показників результативності діяльності та визначення можливостей підвищення ефективності їх використання. Актуальними є питання: врахування ринкових тенденцій, внутрішньої специфіки та зовнішніх факторів в управлінні, запозичення досвіду або наслідування стратегії розвитку підприємства-лідера, дослідження шляхів збільшення ринкової вартості підприємств на основі новітніх методів управління РІК. Результатом є розробка заходів, рекомендацій і управлінських рішень щодо вдосконалення стратегічних намірів на основі визначених недоліків для підвищення ефективності діяльності та стратегічного розвитку. Використання в процесі маркетингових досліджень методів математичного моделювання, програмування, бізнес діагностики, прогнозування збільшує вірогідність отримання достовірних результатів.

В результаті вхідними даними для наступного етапу будуть сформовані управлінські рішення щодо підвищення ефективності діяльності підприємства. Таким чином, можна зауважити, що маркетингові дослідження є основою для реалізації наступних етапів моделі підвищення ефективності управління РІК і зміцнення конкурентних позицій підприємств. Розглянемо другий етап моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств (рис. 3). Слід зауважити, що розробка пропозицій та заходів щодо вдосконалення процесу управління РІК залежить від розвиненості системи, наявності та ефективності використання складових. Це ускладнює формування однотипної моделі і рекомендацій. Слід враховувати специфіку, стан, ринкові фактори та особливості діяльності кожного з досліджуваних підприємств. Таким чином, розроблені рекомендації мають базуватися на проведеному оцінюванні ефективності наявної системи управління РІК.

Але можна виділити невід'ємні складові процесу розробки заходів, що притаманні досліджуваним підприємствам:

1. Оцінювання можливостей впровадження, економічної доцільності, корегування згідно специфіки діяльності і стратегічних намірів;
2. Розробка шляхів вдосконалення системи управління РІК за складовими:
 - ділова репутація (збільшення економічної, інвестиційної привабливості, фінансової стабільності, доступність інформації, збільшення ділової активності, підвищення ефективності використання всіх складових РІК);
 - торговельна марка, бренд (зміцнення репутації торговельної марки, її позиціонування на ринку, впізнаваність бренду, підвищення ефективності рекламних заходів, використання інноваційних методів просування товару на ринок і популяризації бренду, формування позитивного іміджу, прихильності постачальників і споживачів);
 - клієнтський капітал (формування ефективної системи збуту, підтримка клієнтської бази, розробка програм лояльності для постійних клієнтів, збільшення цінності та актуальності продукції, зміцнення корпоративних, ділових та особистих зв'язків, налагодження і підтримка контактів);
 - компетенція та інформаційне забезпечення (формування компетенції персоналу, кадрового потенціалу, ефективного управлінського апарату, проведення тренінгів, програм розвитку і підвищення кваліфікації, інноваційний розвиток, збільшення ефективності маркетингових досліджень, гнучка система адаптації і реагування на ринкові, кон'юнктурні, економічні зміни).

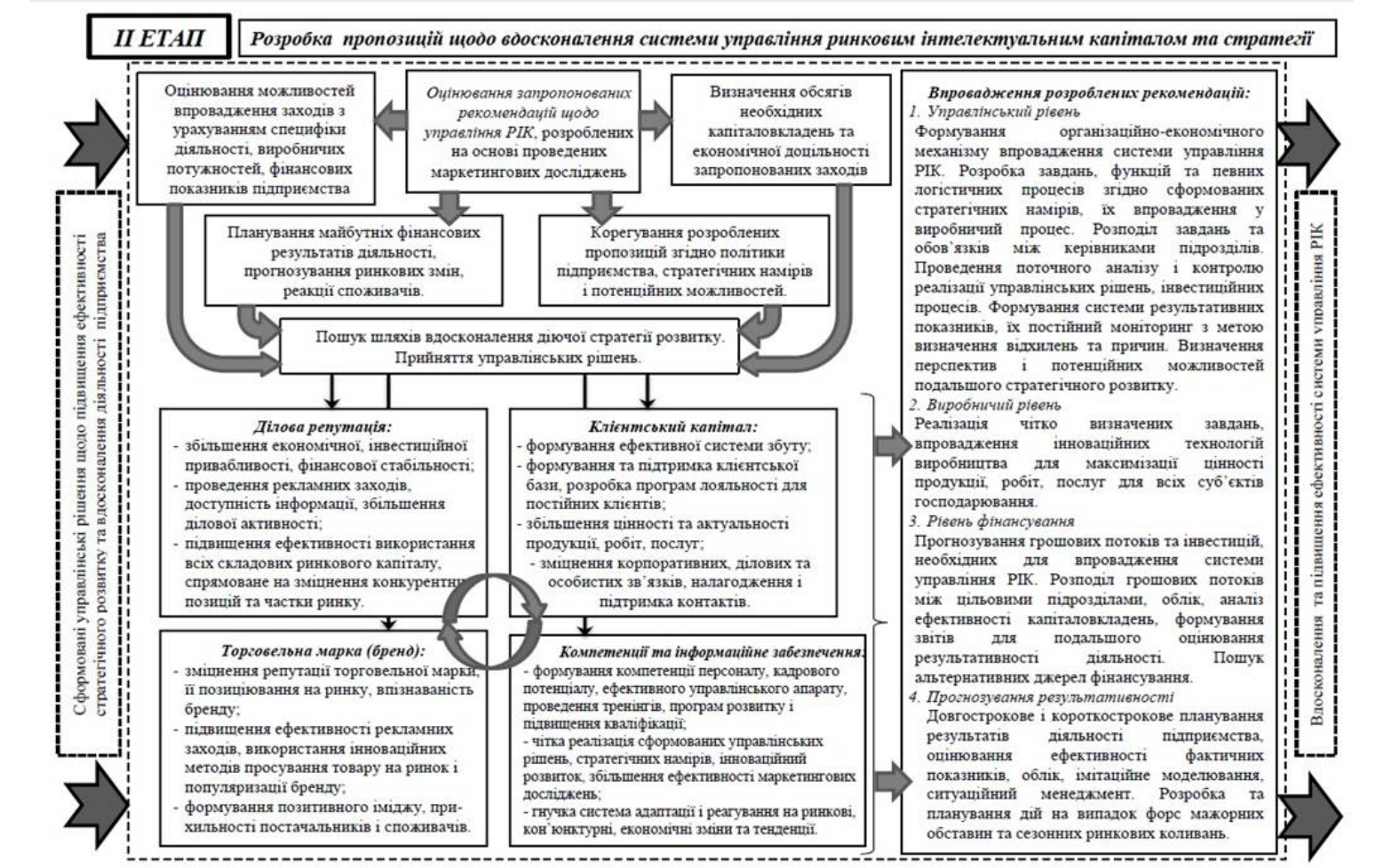

Рис. 3. Другий етап моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств

Впровадження розроблених рекомендацій проводиться на наступних рівнях:

1. Управлінський рівень (формування організаційно-економічного механізму впровадження системи управління РІК, розробка завдань, функцій та певних логістичних процесів згідно сформованих стратегічних намірів, проведення поточного аналізу і контролю реалізації управлінських рішень, інвестиційних процесів);
2. Виробничий рівень (реалізація чітко визначених завдань, впровадження інноваційних технологій виробництва тощо);
3. Рівень фінансування (прогнозування грошових потоків та інвестицій, необхідних для впровадження системи управління РІК, пошук альтернативних джерел фінансування);
4. Прогнозування результативності (довгострокове і короткострокове планування результатів діяльності підприємства, оцінювання ефективності фактичних показників, облік, імітаційне моделювання, ситуаційний менеджмент).

Результатом проведення другого етапу моделі є вдосконалення і підвищення ефективності системи управління РІК, визначення подальших перспектив розвитку, економічне обґрунтування розроблених пропозицій. Також слід враховувати спроможність до реалізації дій за певний період часу згідно з загальним станом підприємств.

Розглянемо третій етап моделі - оцінювання результативності системи управління РІК та обраної стратегії розвитку підприємств (рис. 4). Метою є визначення ступеню реалізації та ефективності управлінських рішень, досягнення стратегічних цілей, ефективності використання наявних ресурсів методом порівняння фактичних результатів діяльності із плановими. А також встановлення взаємозалежностей між результативністю стратегії розвитку та отриманими показниками. Необхідним є формування системи показників, за якими планується і оцінюється ефективність моделі управління РІК та стратегії розвитку. Планові показники діяльності визначаються на основі результативності впроваджених методів вдосконалення стратегії управління за сприятливих ринкових умов, стабільності конкурентного середовища та повноти реалізації управлінських рішень. Головною умовою є впровадження рекомендацій у повному

обсязі.

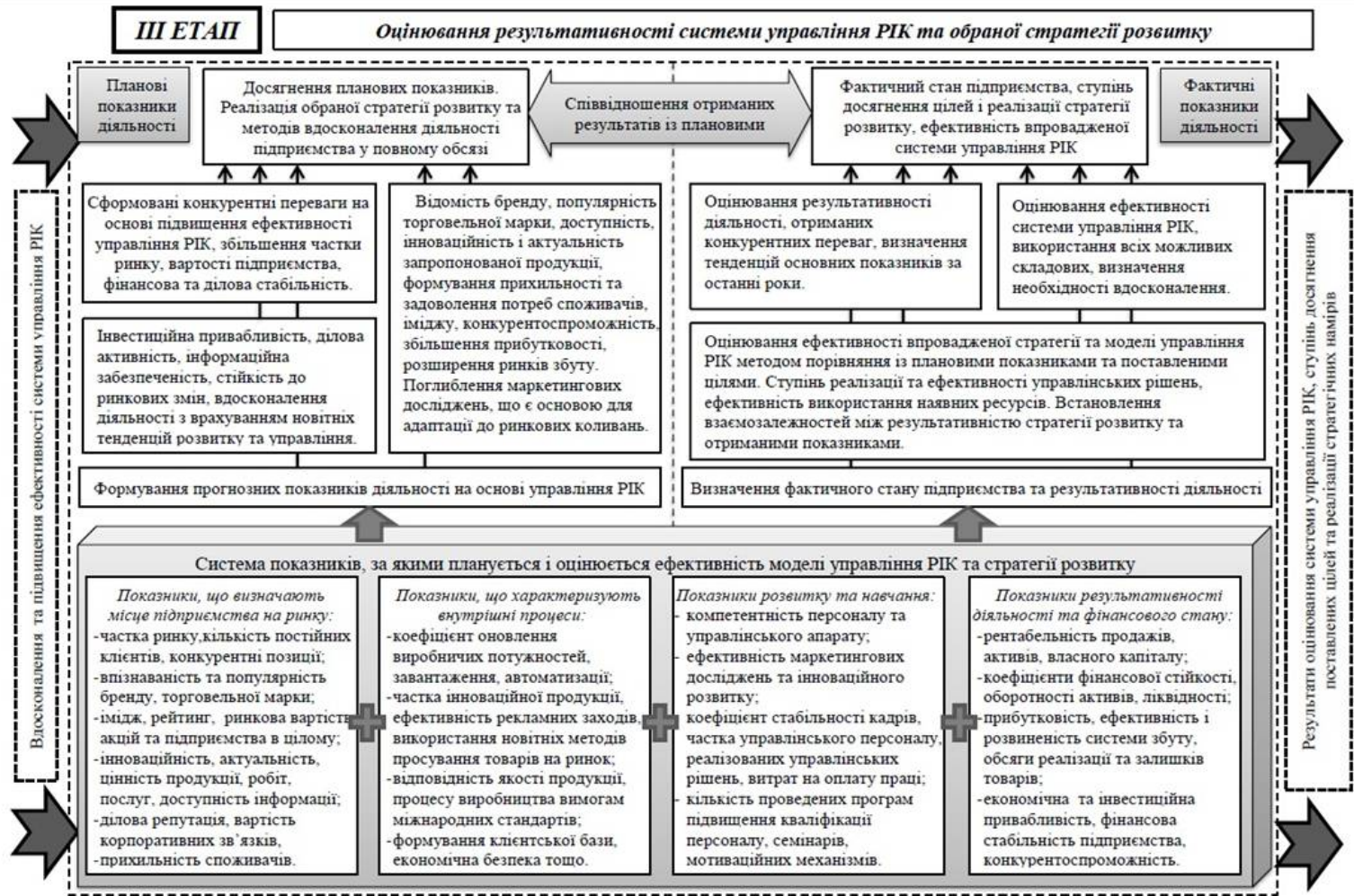

Рис. 4. Третій етап моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств

Слід зауважити, що планові показники для кожного з досліджуваних підприємств будуть відрізнятися в залежності від фінансового стану, рівня конкурентоспроможності, ступеню управління та використання складових РІК. Планові показники можуть змінюватися в залежності від результатів маркетингових досліджень, що є безперервним процесом і основою для адаптації до ринкових коливань. При виявленні кардинальних ринкових змін проводиться перегляд стратегічних намірів та розробка нових рекомендацій щодо подальшого розвитку. Формуються певні конкурентні переваги і фінансові результати, які мають бути досягнуті за допомогою вдосконаленої системи управління РІК.

Фактична результативність діяльності визначається за загальною системою показників. Проводиться оцінювання результативності діяльності, отриманих конкурентних переваг, визначення тенденцій основних показників за останні роки. Визначається відомість бренду, популярність торговельної марки, доступність, інноваційність і актуальність запропонованої продукції, формування прихильності та задоволення потреб споживачів, конкурентоспроможність, імідж, збільшення прибутковості, розширення ринків збуту тощо. Головною метою є визначення інвестиційної привабливості, ділової активності, інформаційної забезпеченості, стійкості до ринкових змін, вдосконалення діяльності з врахуванням новітніх тенденцій розвитку та управління РІК.

Основою для наступного етапу є результати оцінювання системи управління РІК, ступінь досягнення поставлених цілей та реалізації стратегічних намірів.

Останнім етапом моделі є визначення недоліків системи та постановка проблемних питань стосовно отриманих результатів (рис. 5). Дослідження проводиться з точки зору встановлення факторів впливу на результативність діяльності та ефективність системи управління РІК. Умовно можна виділити внутрішні, конкурентні та ринкові фактори. Метою проведення цього етапу є визначення основних причин недосягнення бажаного фінансового стану, планових показників і конкурентних позицій, встановлення взаємозв'язків та ризиків. Таким чином формуються проблемні аспекти діяльності, стратегії розвитку та управління РІК, що стануть основою для наступних маркетингових досліджень.

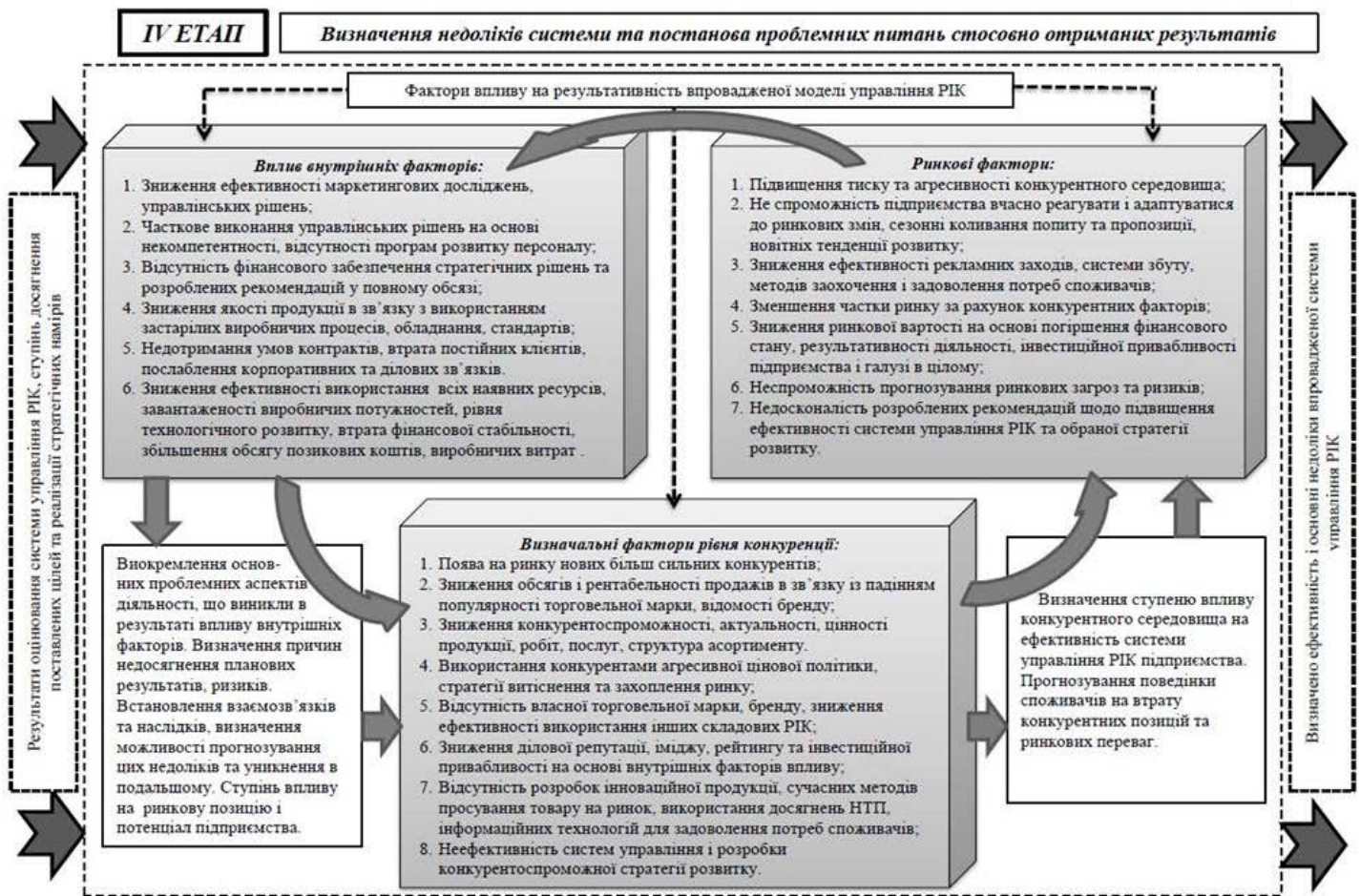

Рис. 5. Четвертий етап моделі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств

В результаті проведених досліджень розроблено адаптивну модель підвищення ефективності системи управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємств, яку зображено графічно на рис. 6.

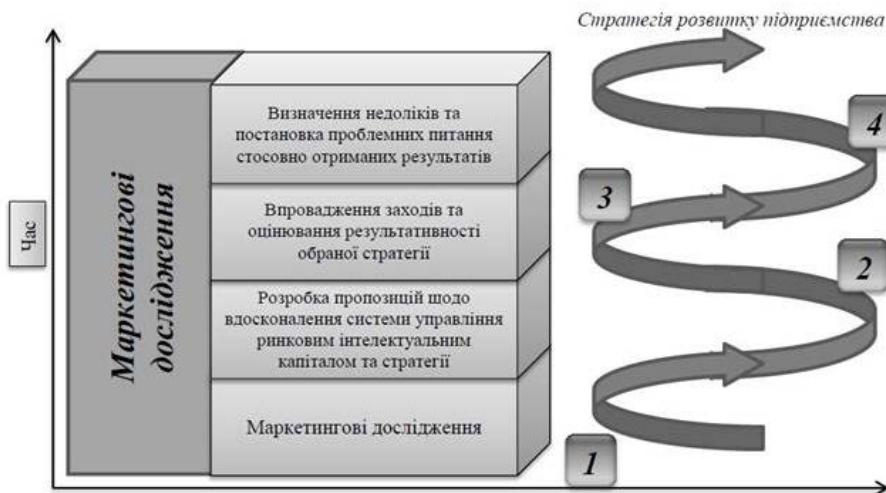

Рис. 6. Адаптивна модель ефективного управління РІК підприємств

Запропоновані етапи адаптивної моделі характеризують циклічний розвиток системи управління ринковим інтелектуальним капіталом протягом визначеного періоду, на який розраховано впровадження доцільних для підприємства заходів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, на основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

- розроблено адаптивну модель управління РІК на основі чотирьох етапів, обґрунтовано необхідність, економічну доцільність і конкурентні переваги кожного етапу;
- ступінь реалізації запропонованої моделі ефективного управління РІК ґрунтується на визначених пріоритетах і стратегічних намірах підприємств в залежності від фактичної результативності діяльності та ефективності використання складових РІК;
- виокремлено потенційні можливості стратегічного розвитку, збільшення конкурентоспроможності та ринкової вартості на основі реалізації запропонованих заходів і рекомендацій щодо управління РІК;
- доведено циклічність запропонованої адаптивної моделі;
- прогнозування подальшої діяльності досліджуваних підприємств базуються на фактичній результативності, фінансовому стані, рівні конкурентоспроможності, ступеню управління та використання складових РІК.

Список використаних джерел:

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии. - Питер, 2001. - 288 с.
2. Кендюхов А. Гносеология интеллектуального капитала // Экономика Украины. - 2003. - № 4. - С. 29-34.
3. Козырев А.Н. Интеллектуальный Капитал, Доклад на семинаре. - М., 2001. - с. 18-19
4. Макаров В.Л., Козырев А.Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности. Учебное пособие. - М.: Интерреклама, 2003. - 352 с.
5. Сагатовский В.Н. Основы систематизации всеобщих категорий. - Томск: Томск. ун-т, 1973. - 432 с.
6. Сергеев А. Л. Типология ресурсов интеллектуального капитала фирмы // Экономический вестник РГУ. - 2005. - № 1. - С. 59-64.

7. Чухно А. Интеллектуальный капитал: сущность, формы и закономерности развития // Экономика Украины. – 2002. – № 11. – С. 48-55.
8. Caddy, I. Intellectual capital: recognizing both assets and liabilities. Journal of Intellectual Capital. Vol. 1. Number 2, 2000, pp. 129—146.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"

[Впро](#)